

RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV ARAÇLARIN TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ*

Hafize Meder Çakır*, Birsal Sabuncu**

Özet

Türev araçlar, değeri dayanak varlığın değerine bağlı olarak belirlenen ve söz konusu varlığın hak ve yükümlülüklerinin ticaretine imkan sağlayan finansal araçlardır. Ülkemizde Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nın yürürlüğe girmesiyle türev araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili yeni muhasebe uygulamaları söz konusudur. Türkiye Muhasebe Standardı 39'da türev araçlarla ilgili riskten korunma muhasebesi uygulama kurallarını açıklanmaktadır. Riskten korunma muhasebesinin uygulanmasında Türkiye Muhasebe Standardında belirtilen ölçütlere uyum sağlanması gereklidir.

Uygulanması isteğe bağlı olan ve uygulandığında bazı şartların gerekli olduğu riskten korunma muhasebesi, türev araçların gerçeğe uygun değerlerindeki değişimlerden kaynaklanan kazanç ve kayıpların mümkün olduğunca gerçekleştiği dönemlerde gösterilmesini ve dönem kâr zararının daha doğru ifade edilmesini sağlaması açısından önemlidir. Bu çerçevede çalışmada riskten korunma muhasebesinin uygulanmasında gerekli şartlar üzerinde durularak, gerçeğe uygun değer riski, nakit akış riski ve net yatırım riskinden korunma amaçlı türev araçların muhasebeleştirilmesine yer verilmiştir. Riskten korunma muhasebesi ile ilgili olarak var olan Tekdüzen Hesap Planı sistemindeki hesaplar yetersiz kaldığından, muhasebe kayıtları yapılırken gerektiğinde Kamu Gözetimi ve Muhasebe Standartları'nın yayınladığı Türkiye Muhasebe Standardı ile uyumlu "Finansal tablo örnekleri ve kullanım rehberi" referans alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türev araç, riskten korunma muhasebesi, Türkiye Muhasebe Standartları.*

Abstract

Derivative instruments are financial instruments making it possible to trade rights and obligations as defined by an underlying asset. Their values derive from that of the underlying assets. Following the introduction of Turkish Accounting Standards/Turkish Financial Reporting Standards new accounting practices concerning derivative instruments came into effect in our country. Turkish Accounting Standard 39 define the accounting principles to be followed for hedging. While applying hedge accounting the criteria defined in Turkish Accounting Standards are to be complied with. While using hedge accounting is discretionary, certain conditions have to be met when used. Hedge accounting is important for correctly calculating the changes in the values of derivatives within the period in which the change occurs as far as possible and for reporting more reliable period profits and losses. In this paper we elaborate the conditions required for using hedge accounting and the principles involved in accounting for fair value risk, cash flow risk and net investment risk.

As the accounts in current uniform accounting plan related to hedge accounting are insufficient, we take as reference the principles set out in the "Sample Financial Tables and Application Guide" compliant with Turkish Accounting Standards published by Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority.

Keywords: *Derivative instruments, hedge accounting, Turkish Accounting Standards.*

* Bu çalışma Birsal SABUNCU'nun doktora tezinden hazırlanmıştır.

* Doç. Dr.,Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Denizli.
e-posta:hmeder@pau.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Honaz Meslek Yüksekokulu, Denizli.
e-posta: bsabuncu@pau.edu.tr

1.GİRİŞ

Ülkemizde muhasebe sisteminde ikili bir sistem kullanımı söz konusudur. Halihazırda kullanılmakta olan Tekdüzen Hesap Planı (TDHP) sistematığı yanında, uluslararası muhasebe standartlarına uyum çerçevesinde Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından Türkiye Muhasebe Standartları ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS)'nin muhasebe sistemimize esas olması çalışmaları devam etmektedir.

TMS/IFRS'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte türev araçlar açısından yapılan muhasebe uygulamalarında bazı yenilikler söz konusudur. Türev araçlar açısından ortaya çıkan yeni muhasebe uygulamalarının nasıl yapılacağı hususunda aydınlatıcı, kolaylaştırıcı, yol gösterici çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türev araçların muhasebeleştirilmesinde türev araçların hangi amaçla elde bulundurulduğu önem teşkil etmektedir. İşletmelerde iki türlü türev araç kullanımı söz konusudur:

-Alım satım (spekülatif) amaçlı türev araçlar,

-Riskten korunma amaçlı türev araçlar.

Türev araçların muhasebeleştirilmesinde de elde tutulma amaçlarına göre farklı yöntemler izlenmektedir.

Alım satım amaçlı türev araçlar, kısa bir süre sonra satılmak üzere satın alınmakta ve bu kısa dönemde kâr elde etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Türev araçlar, riskten korunma amaçlı satın alınmadıkları ve bu amaçla elde tutulmadıkları sürece burada sınıflandırılmaktadırlar.

Türev araçların riskten korunma amaçlı olarak sınıflandırılmasının belli başlı ölçütleri söz konusudur. Bunlar;

-Firmanın risk yönetimi hedef ve stratejisinin bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması,

-Korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değerdeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede oldukça etkin olması,

-Nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması,

-Riskten korunma işleminin etkinliğinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi,

-Etkinliğin sürekli olması gerekmektedir.

Çalışmada, gerçeğe uygun değer riski, nakit akış riski ve net yatırım riskinden korunma amaçlı olarak elde bulundurulan türev araçların muhasebeleştirilme süreci örneklendirilerek açıklanmıştır.

2. RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBESİ

İleride meydana gelebilecek olumsuz durumun etkisini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan işlem “riskten korunma” olarak ifade edilmektedir. Bir varlığın gerçeğe uygun değerindeki olumsuz değişikliklerden korumak amacıyla kullanılan türev araçlar riskten korunma amaçlı türev araçlar olarak ifade edilmektedir.

Riskten korunma muhasebesinde, riskten korunma aracı ile riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerin kâr veya zarardaki etkileri muhasebeleştirilir (TMS 39, md: 85).

Riskten korunma amaçlı türev araçların değerlendirme ve muhasebeleştirme işlemlerine riskten korunma muhasebesi (hedging accounting) adı verilmektedir (Demir, 2009: 127).

Riskten korunma muhasebesindeki amaç, riskten korunma koşullarının oluşması durumunda riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki değişiklikler sonucu oluşan kâr veya zararın, olduğu dönemlerde gelir tablosuna yansıtılmasıdır.

Riskten korunma ilişkileri üç çeşittir (TMS 39, md: 86):

-Gerçeğe uygun değer riskinden korunma:

Muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borcun ya da muhasebeleştirilmemiş bir kesin taahhüdün belirlenebilir bir bölümünün gerçeğe uygun değerinde meydana gelen, belirli bir risk unsuru ile ilişkilendirilebilen kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikteki değişikliklere karşı gerçekleştirilen riskten korunma işlemidir.

-Nakit akış riskinden korunma:

(i) muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borca ya da gerçekleşme ihtimali yüksek tahmini bir işleme ilişkin belirli bir riskle ilişkilendirilebilen ve

(ii) net kâr veya zararı etkileyebilen nitelikteki nakit akış değişikliklerinden korunmak için gerçekleştirilen bir riskten korunma işlemidir.

-Yurtdışındaki firmada bulunan net yatırım riskinden korunma.

İşletmeler riskten korunma muhasebesini uygulama konusunda serbestirler. Riskten korunma muhasebesinin uygulanması

durumunda, riskten korunma aracından (hedging instrument) ve riskten korunmaya konu kalemden (hedging item) kaynaklanan kâr ve zararlar aynı dönemlerde muhasebeleştirilmektedir.

Türev araçların gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin muhasebeleştirilmesi, finansal riskten korunma ilişkisine bağlı olarak şu şekilde değişmektedir (Demir, 2009: 131):

-Gerçeğe uygun değer riskinden korunma:

Riskten korunma aracına veya riskten korunma kalemine ilişkin kazançların veya kayıpların aynı muhasebe döneminin kârı içinde raporlanmasını öngörür.-Nakit akış riskinden ve net yatırım riskinden korunma:

Riskten korunma konusu kalem kârı etkileyinceye kadar riskten korunma aracına ilişkin kazançların veya kayıpların gelir tablosunda raporlanmasının ertelenmesini öngörür.

Riskten korunma ilişkisi, sadece ve sadece aşağıdaki koşulların tümünü karşılaması durumunda, finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanması için yeterli görülür (TMS 39, md: 88):

-Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında, riskten korunma ilişkisi ile işletmenin finansal riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi hedef ve stratejisinin resmi bir tanımının bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması. Anılan belgeleme, finansal riskten korunma aracının belirlenmesi, finansal riskten korunma konusu varlık ya da işlemi, korunulan riskin yapısını ve işletmenin ilgili riskten korunma aracının varlığın gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen değişiklikleri dengelemedeki etkinliğini nasıl değerlendireceğini içerir.

-Finansal riskten korunma işleminin, korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değerdeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede oldukça etkin olması ve ilgili riskten korunma ilişkisine ilişkin belgelendirilmiş risk yönetim stratejisi ile tutarlı olması beklenmektedir.

-Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, riskten korunma işleminin konusunu teşkil eden tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

-Finansal riskten korunma işleminin etkinliği güvenilir bir şekilde ölçülebilmelidir. Bir başka deyişle, riskten korunma konusu kalemin korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değeri ve nakit akışları ile riskten korunma aracının gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülebilmelidir.

-Finansal riskten korunma işlemi sürekli olarak değerlendirilmeli ve tanımlandığı tüm finansal raporlama dönemleri boyunca oldukça etkin olacak şekilde tespit edilmelidir.

Riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişikliklerin finansal riskten korunma aracı tarafından dengelenme derecesine riskten korunma işleminin etkinliği denir (TMS 39, md:9).

Finansal riskten korunma işlemi, aşağıdaki iki koşulu birden karşıladığı durumlarda oldukça etkin olarak nitelendirilir (TMS 39, md: UR105):

-Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında ve sonraki dönemlerde, söz konusu korunma işleminin ilgili olduğu dönem içerisinde meydana geleceği ve korunulan riskten kaynaklanan değişiklikleri dengeleyeceği beklenmektedir.

-Finansal riskten korunma işlemi etkinliğinin fiili sonuçları %80 ile %125 arasındadır.

Riskten korunma döneminin başından raporlama dönemine kadarki sürede, riskten korunmanın etkinliğini ölçmek amacıyla riskten korunulan varlık/borçtan kaynaklanan gerçeğe uygun değer değişimleri veya nakit akış değişimleri ile riskten korunma enstrümanından kaynaklanan gerçeğe uygun değer değişimleri veya nakit akış değişimlerini karşılaştırılır. Kazanç/kayıplar birbirlerini en az %80, en fazla %125 oranında dengeliyorsa riskten korunma etkindir (Okudan, 2010: 247).

Etkinlik, işletmenin yıllık veya ara dönem finansal tabloların hazırlandığı zamanlarda değerlendirilmektedir. Bu standart, riskten korunma işleminin etkinliğinin değerlendirilmesi için tek bir yöntem belirlememektedir. İşletmenin riskten korunma işleminin etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanacağı yöntem ilgili işletmenin risk yönetim stratejisine bağlıdır (TMS 39, md: UR107).

Korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanılacak yöntemin ve korunmanın etkin olmayan kısmının belirlenmesinde kullanılacak değerlendirme yaklaşımının korunmanın başlangıcında belirlenmesi ve söz konusu yöntemlerin doğal olarak işletmenin risk yönetimi politikaları ile uyumlu olması gerekir (Karahana, 2002: 43).

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için tüm koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Koşullardan biri bile yerine getirilmediği takdirde riskten korunma muhasebesi uygulanamamaktadır. Bu koşullardan yerine getirilmesi en zor olanı riskten korunma etkinliğinin var olması ve etkinliğin sürekliliğinin sağlanması koşullarıdır.

2. 1. Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı İşlemlerin Muhasebesi

Gerçeğe uygun değer, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır (Pamukçu, 2011: 83). Gerçeğe uygun değer, muhasebe standartlarında kullanılan temel değerlendirme ölçüsüdür. Birçok standartta değerlendirme olarak gerçeğe uygun değer kullanılmaktadır (Arzova ve Arsoy, 2006: 143).

Gerçeğe uygun değer riskinden korunmanın amacı; bilançoda yer alan bir varlık ya da yükümlülüğün ya da daha önce bilançoda yer alamayan, ancak belirli bir risk içeren ve raporlanan kâr veya zararı etkileyebilecek kesin taahhütlerini gerçeğe uygun değerlerindeki değişimlerden kaynaklanan riskleri azaltmaktır. Bu nedenle, gerçeğe uygun değer riskinden korunma; riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki değişimin ve türev aracın gerçeğe uygun değerindeki değişimin kâr veya zarar üzerindeki etkisini dengelemektedir (Demir, 2009: 132).

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma amaçlı işlemi koşullarını sağlanması durumunda aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir (TMS 39, md: 89):

-Finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin yeniden ölçülmesinden (türev nitelikli bir riskten korunma aracı için) veya söz konusu riskten korunma aracının defter değerine ilişkin para bileşeninin TMS 21'e göre ölçülmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar kâr veya zararda muhasebeleştirilir,

-Finansal riskten korunma konusu kalemden kaynaklanan ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen kazanç veya kayıp, riskten korunma konusu kalemin defter değerine yansıtılır ve kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, riskten korunma konusu kalem maliyeti üzerinden ölçülmüş olsa dahi geçerlidir.

Firma aşağıdaki durumların oluşması durumunda gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesini uygulamaya son verir (TMS 39, md: 91):

-Riskten korunma aracının vadesinin dolması, satılması, sonlandırılması veya kullanılması.

-Riskten korunma muhasebesinin uygulanmasını sağlayan koşulları sağlayamaz duruma gelmesi.

-İşletmenin ilgili işleme ilişkin sınıflandırmayı/düzenlemeyi iptal etmesi.

Finansal riskten korunma konusu varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen değişikliklerin, riskten korunma aracı olarak kullanılan türev aracın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliklerden farklılaşması durumu ilgili işlemin etkin olmadığını gösterir. Bu tür bir farklılaşma, aşağıdakileri de içeren bir takım sebeplerden kaynaklanabilir (TMS 39, md: UR124):

-Fiili yeniden fiyatlandırma tarihlerinin beklenenden farklı olması veya beklenen yeniden fiyatlandırma tarihlerinin değiştirilmesi,

-Finansal riskten korunma konusu portföyde yer alan kalemlerin değer düşüklüğüne uğraması veya finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılmaları,

-Finansal riskten korunma aracı ile riskten korunma konusu kalemin ödeme tarihlerinin farklı olması ve

-Diğer sebepler (örneğin finansal riskten korunma konusu kalemlerden küçük bir bölümünün, riskten korunulan olarak tanımlandıkları gösterge faiz oranından daha düşük bir faiz oranı içermeleri ve ortaya çıkan etkin olmama durumunun, portföyün bir bütün olarak riskten korunma muhasebesinin koşullarını taşımamasına sebep olacak düzeyde olmaması).

Firmalarda kesin taahhütten kaynaklanan kur farkı riskten korunma işlemi, gerçeğe uygun değer riskinden korunma işlemi ya da nakit akış riskinden korunma işlemi olarak muhasebeleştirilir (Ramirez, 2007: 7).

Aşağıda gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesine ilişkin örnek yer almaktadır.

A firması 01 Ekim 2014 tarihinde B firmasına ait 10.000 adet hisse senedini 20 TL/adet fiyattan satın almıştır. A firması, hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelebilecek azalma riskinden korunmak için 01 Ekim 2014 tarihinde bir yıl vadeli 10.000 adet opsiyon sözleşmesini 20 TL/adet fiyattan satın almıştır. Bu opsiyon sözleşmesine göre, A firması 10.000 adetlik opsiyon sözleşmesini bir yıllık süre içinde birim fiyatı 22 TL'den satma hakkına sahiptir.

31.12.2014 tarihinde hisse başına fiyat: 19 TL ve opsiyon değeri: 21 TL

A firması 15 Ocak 2015 tarihinde hisse senetlerini 18 TL/adet fiyattan, opsiyon sözleşmelerini de 22 TL/adet fiyattan satmıştır.

Bu durumda ilgili tarihlerde yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

TMS 39 standardına göre, alım satım amaçlı olmayan, vadesi belirsiz nakit sıkıntısı durumunda elden çıkarılacak finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer almaktadır. Hisse senetlerinin alım satım amaçlı alınması durumunda "Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Aktarılan Finansal Varlıklar" yani Alım satım amaçlı finansal varlıklar grubunda takip edilmesi uygun olacaktır.

Satın alınan hisse senedinin muhasebe kaydı:

20 TL/adet x 10.000 adet = 200.000 TL

01.10.2014

	11X Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar 11X.02 Opsiyon Sözleşmesi	200.000	
	102 Banka		200.000

Yukarıda TMS 39'a göre yapılan muhasebe kayıtlarının TDHP'na göre yapılması durumunda 11X Satılmaya

Hazır Finansal Varlıklar hesabı yerine 110 Hisse Senetleri hesabının kullanılması söz konusudur.

*Risken Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında
Muhasebeleştirilmesi*

-Satın alınan opsiyon sözleşmesinin muhasebe kaydı:

20 TL/adet x 10.000 adet = 200.000 TL

01.10.2014

	11X Türev Araç 11X.02 Opsiyon Sözleşmesi	200.000	
	102 Banka		200.000

-31 Aralık 2014 tarihindeki muhasebe kaydı:

Opsiyon sözleşmesinin değeri: 10.000 adet x (21 TL- 20 TL) = 10.000 TL

31.12.2014

	11X Türev Araçlar 11X.02 Opsiyon Sözleşmesi	10.000	
	64X Türev Araç Sözleşme Kârları		10.000

-31 Aralık 2014 tarihinde hisse senedinin değerinde oluşan fark:

10.000 adet x (Dönem sonu fiyatı- Alış fiyatı) = Fark

10.000 adet x (19 TL- 20 TL) = 10.000 TL

31.12.2014

	68X Satılmaya Hazır Finansal Varlık Zararı	10.000	
	11X Satılmaya Hazır Finansal Varlık 11X. 01 Hisse Senetleri		10.000

Yukarıdaki muhasebe kayıtları TDHP'na göre yapılsaydı; 68X Satılmaya Hazır Finansal Varlık Zararı hesabı yerine 689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesabına

kaydedilmektedir. 64X Türev Araç Sözleşme Kârları hesabı yerine 649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar hesabında muhasebe kaydına alınmaktadır.

-15 Ocak 2015 tarihinde opsiyon sözleşmesinin satılmasının muhasebe kaydı:
22 TL (Satış fiyatı) x 10.000 adet = 220.000 TL

15.01.2015	
102 Banka	220.000
11X Türev Araçlar	210.000
11X.02 Opsiyon Sözleşmesi	
64X Türev Araç Sözleşme Kârları	10.000

-15 Ocak 2015 tarihinde hisse senedinin satılmasının muhasebe kaydı:
18 TL (Satış fiyatı) x 10.000 adet = 180.000 TL

15.01.2015	
102 Banka	180.000
68X Satılmaya Hazır Finansal Varlık Zararı	10.000
11X Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	190.000
11X.01 Hisse Senetleri	

Hisse senedinin satışından orta çıkan zararın TDHP doğrultusunda yapılan kayıtlarda 655 Menkul Kıymet Satış Zararı hesabına kaydedilmesi söz konusudur.

Yukarıdaki örnekte, riskten korunma aracından (opsiyon sözleşmesi) elde edilen kazanç ile riskten korunma konusu kalemin (hisse senetleri) gerçeğe uygun değer değişikliği nedeniyle maruz kaldığı zarar eşit olup, etkinlik % 100'dür.

2. 2. Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı İşlemlerin Muhasebesi

Bazı kuruluşlar için risk, cari değerde değişiklik iken bazılarında nakit akışında değişme şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Nakit akışının riskten korunması, net kâr veya zararı etkileyerek, kayıtlara alınmış bir varlık ya da yükümlülük ile ya da gelecekte beklenen bir işlem ile ilişkilendirilebilen

nakit akımlarındaki değişiklik riskine karşı korunmayı ifade etmektedir (Olca, 2001: 28).

TMS 39' a göre nakit akış riskinden korunma, muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borca ilişkin belirli bir riskle ilişkilendirilebilen ve kâr/zararı etkileyebilen nitelikteki nakit akışı değişikliklerinden korunmak için gerçekleştirilen bir işlemdir.

Nakit akış riskinden korunma işlemi, dönem boyunca riskten korunma muhasebesinin uygulanması için gerekli koşulları sağladığı sürece aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir (TMS 39, md: 95):

-Riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kayıpların etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir,

-Riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

Nakit akış riskinden korunma işlemlerinin raporlanmasında, riskten korunma aracından kaynaklanan kâr veya zararın etkin olduğu saptanan kısmı doğrudan özkaynak değişim tablosunda raporlanmaktadır.

Daha açık olarak, nakit akış riskinden korunma işlemi aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir (TMS 39, md: 96):

-Riskten korunma konusu kalemin özkaynak ile ilgili kısmı aşağıdakilerden düşük olanına göre düzeltilir (mutlak değer itibariyle):

(i) Riskten korunma işleminin başlangıcından itibaren finansal riskten korunma aracının toplam kazanç ya da kaybı ve

(ii) Riskten korunma işleminin başlangıcından itibaren riskten korunma aracının gelecekteki tahmini nakit akışlarının gerçeğe uygun değerinde (bugünkü değerinde) meydana gelen toplam değişim

-Riskten korunma aracına veya buna ilişkin bir bileşenden (etkin olmayan) geriye kalan kazanç veya kayıp ise kâr ya da zararda muhasebeleştirilir.

Nakit akış riskinden korunma muhasebesi uygulayan firma işlemin sonlanması durumunda, aşağıdaki iki seçenektan birini yapabilir (TMS 39, md: 98):

-Diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilmiş olan kazanç veya kayıpları, elde edilen varlığın veya üstlenilen borcun kâr veya zararı etkilediği dönem veya dönemlerde (amortisman gideri veya satılan malların maliyetinin muhasebeleştirildiği dönemler gibi) yeniden sınıflandırma düzeltmesi olarak kâr veya zarar içersinde yeniden sınıflandırılabilir,

-Diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilmiş bulunan kazanç veya kayıplar iptal edilerek varlık veya borcun ilk maliyetine veya defter değerine dahil edilebilir.

Nakit akış riskinden korunma işlemi için, riskten korunma işleminin

konusunu oluşturan tahmini işlemin gerçekleşme olasılığının yüksek olması ve aynı zamanda nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Nakit akış riskinden korunma amaçlı türev ürünler değerlendirirken aşağıdaki gibi hareket edilmektedir (Olca, 2001: 14):

-Bu türev araçla ilgili olumlu farklar meydana geldiği dönemin kâr veya zararı ile değil, ilgili özkaynak kalemi ile ilişkilendirilmektedir.

-Olumsuz farkların türev ürünle ilgili olan kısmı, ortaya çıktığı dönemin kârı veya zararı ile ilişkilendirilmekte,

-Olumsuz farkların türev ürünle ilgili olmayan kısmı ise, riskten korunma işlemine tabi olmayan asıl finansal varlıklar gibi değerlemeye tabi tutulmaktadır.

Aşağıda nakit akış riskinden korunma muhasebesine ilişkin örnek yer almaktadır:

A firması yeni bir mal satın almak istemektedir. Bunun için C firması ile mal satın alım sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme detayları aşağıdaki gibidir:

-Anlaşma tarihi: 01.01.2014

-Malın teslim tarihi: 30.07.2014

-Anlaşma tutarı: \$100.000

-Anlaşma tarihindeki kur: \$1= 2,10 TL

Burada C firması ile kur sabitlenmeden sadece miktar konusunda anlaşma yapılıyor. Fakat o tarihte kur 2,10 TL olduğundan kur yükselebilir düşüncesi ile forward sözleşme yapılmak isteniyor.

Kurların yükseleceğini tahmin eden A firması nakit akış riskinden korunmak amacıyla 30.07.2014 tarihinde yapacağı \$100.000 ödeme için, 01.01.2014 tarihinde T firmasından \$1= 2,20 TL kuru üzerinden forward sözleşme satın almıştır. A firması, T firmasına sözleşme nedeniyle 5.000 TL komisyon, sözleşme gideri olarak da 1.000 TL ödemiş ve sözleşme bedelinin tamamı

kadar teminat mektubu vermiştir. İlgili tarihlerdeki kurlar:

31.03.2014: \$1 = 2,25 TL

30.06.2014: \$1 = 2,27 TL

30.07.2014: \$1 = 2,30 TL

30.07.2014 tarihinde forward sözleşme gereğince A firmasının T firmasına \$1= 2,20 TL'den 220.000 TL ödeyerek \$100.000'lık satın alımı söz konusudur. Aynı gün A firması C firmasına \$100.000 ödeyerek mal satın almaktadır

-01.01.2014 tarihinde A firmasının T firması ile yaptığı sözleşmesinin nazım hesaplara kaydı:

\$100.000 x 2,20 = 220.000 TL

01.01.2014

97X Türev Araç Sözleşmeden Borçlular	220.000	
97X.01Forward Sözleşmeden Borçlular		
97X Türev Araç Sözleşmeden Alacaklılar		220.000
97X.01Forward Sözleşme Alacaklılar		

-01.01.2014 tarihinde A firmasının T firmasına verdiği teminat mektubunun muhasebe kaydı:

01.01.2014

91X Teminat Mektubundan Borçlular	220.000	
91X Teminat Mektubundan Alacaklılar		220.000

*Risken Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında
Muhasebeleştirilmesi*

-01.01.2014 tarihindeki T firmasına ödenen masrafların muhasebe kaydı:

01.01.2014		
653 Komisyon Gideri	5.000	
770 Genel Yönetim Gideri	1.000	
100 Kasa		6.000

-31.03.2014 tarihindeki kur değişiminden doğan fark:

$\$100.000 \times (2,25 - 2,20) = 5.000 \text{ TL}$

31.03.2014		
11X Türev Araçlar	5.000	
11X.01 Forward Sözleşme		
56X Türev Araç Gerçeğe Uygun		
Değerleme Farkları		5.000
56X.01 Forward Sözleşme		

-30.06.2014 tarihinde kur değişiminden doğan fark:

$\$100.000 \times (2,27 - 2,25) = 2.000 \text{ TL}$

30.06.2014		
11X Türev Araçlar	2.000	
11X.01 Forward Sözleşme		
56X Türev Araç Gerçeğe Uygun		
Değerleme Farkları		2.000
56X.01 Forward Sözleşme		

-30.07.2014 tarihinde kur değişiminden doğan fark:

$\$100.000 \times (2,30 - 2,27) = 3.000 \text{ TL}$

30.07.2014		
11X Türev Araçlar	3.000	
11X.01 Forward Sözleşme		
56X Türev Araç Gerçeğe Uygun		
Değerleme Farkları		3.000
56X.01 Forward Sözleşme		

-C firmasından malın satın alınması:
\$100.000 x 2,30 = 230.000 TL

30.07.2014

153 Ticari Mal	230.000	
320 Satıcılar		230.000

-30.07.2014 tarihinde forward sözleşmenin sona erdirilmesi:
Forward sözleşme piyasa fiyatı \$100.000 x 2,30 = 230.000 TL
Forward sözleşme bedeli \$100.000 x 2,20 = 220.000 TL
Kur Farkı \$100.000 x (2,30 - 2,20) = 10.000 TL

30.07.2014

320 Satıcılar	230.000	
102 Banka		220.000
11X Türev Araçlar		10.000
11X.01Forward Sözleşme		

-Nazım hesapların kapatılması:

30.07.2014

97X Türev Araç Sözleşmeden Alacaklılar	220.000	
97X.01Forward Sözleşmeden Alacaklılar		
97X Türev Araç Sözleşmeden Borçlular		220.000
97X.01Forward Sözleşme Borçlular		

-Teminat mektubunun geri alınmasına dair muhasebe kaydı:

30.07.2014

91X Teminat Mektubundan Alacaklılar	220.000	
91X Teminat Mektubundan Borçlular		220.000

- Ticari malın aynı gün satıldığı varsayımına göre değerlendirme farkının kapatılmasına dair muhasebe kaydı:

30.07.2014	
56X Türev Araç Gerçeğe Uygun Değerleme Farkları	10.000
56X.01 Forward Sözleşme	
621 Satılan Ticari Mal Maliyeti	220.000
153 Ticari Mal	230.000

TMS 39'a göre, bu hesabın kalanının kapatılmasında iki yöntem uygulanabilmektedir:

Birinci yöntemde oluşan gerçeğe uygun değerlendirme farkları ilgili varlığın maliyetinden düşülebilmektedir. Yukarıdaki örnekte bu yöntem uygulanmaktadır.

İkinci yöntemde ise, oluşan gerçeğe uygun değerlendirme farkları ilgili varlığın dönem sonunda hesaplanan amortisman tutarından düşülebilmektedir.

TDHP'nda, 56X Türev Araç Gerçeğe Uygun Değerleme Farkları yerine hesap bulunmamaktadır. Ayrıca 11X Türev Araçlar Hesabı yerine 118 Diğer Menkul Kıymetler Hesabı kullanılmaktadır.

Yukarıdaki örnekte, riskten korunma aracından (forward sözleşmesi) elde edilen kazanç ile riskten korunma konusu kalemin (Ticari mal) gerçeğe uygun değer değişikliği nedeniyle maruz kaldığı zarar eşit olup, etkinlik % 100'dür.

2. 3. Yurtdışındaki Firmada Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma Amaçlı İşlemlerin Muhasebesi

Net yatırım riskinden korunma, yabancı paralı net yatırımların riskten korunmasıdır ve döviz kuru riskine karşı riskten korunma söz konusudur. Riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı, eğer söz konusu türev

araç ise, gelir tablosunda raporlanmaktadır.

Yabancı paralı net yatırım riskinden korunma amaçlı türev ürünlerin değerlendirilmesi, genelde, nakit akış riskinden korunma amaçlı türev araçlar gibi işlem görmektedir. Burada, kambiyo muhasebesine ilişkin değerlendirme ile ilgili ilke ve kuralların da ayrıca göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Örten, 2001: 7):

Yurtdışındaki firmada bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler, net yatırımın bir parçası olarak muhasebeleştirilen parasal kalemlere ilişkin riskten korunma işlemleri de dahil olmak üzere, nakit akış riskinden korunma işlemlerine benzer şekilde muhasebeleştirilmektedir (TMS 39, md: 102):

-Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilmekte ve

-Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı kâr veya zararda muhasebeleştirilmektedir.

Firmanın yurt dışındaki firmadaki net yatırımın bir parçası olması durumunda, ortaya çıkan kur farkları başlangıçta özkaynaklarda ayrı bir unsur olarak muhasebeleştirilmekte ve net yatırımın elden çıkarılması ile birlikte kâr veya zararda muhasebeleştirilmektedir (TMS 21,md:32).

Ayrıca, yurt dışındaki firmanın elden çıkarılmasında, özkaynakların ayrı bir unsur olarak kaydedilmiş olan ve bu işletmeye ait birikmiş kur farkları, kâr ya da zarar olarak finansal tablolarda yansıtılmalı şeklinde ifade edilmektedir (TMS 21, md.48).

Ayrıca, KGK tarafından yayınlanmış olan “Finansal Tablo ve Kullanım Örnekleri”nde yurtdışındaki firmaya ilişkin yatırım riskinden korunma kazançları/kayıpları ve nakit akış riskinden korunma kazançları/kayıpları, kâr veya zararda yeniden sınıflandırılacak birikmiş diğer kapsamlı gelirler veya giderler grubunda yer almaktadır. Bu hesap grubunda ortaya çıktıkları dönemde doğrudan özkaynak unsuru olarak

kaydedilen ve sonradan kâr veya zarara aktarılabilen hesaplar bulunmaktadır.

Aşağıda net yatırım riskinden korunma muhasebesine ilişkin örnek bulunmaktadır:

A firması 01.10.2014 tarihinde, ABD’de faaliyet gösteren Z firmasının %30’unu \$100.000 ödeyerek 31.01.2015 tarihinde satın almak üzere anlaşmıştır. A firması net yatırımı nedeniyle karşı karşıya kaldığı döviz kuru riskinden korunmak için C bankası ile forward sözleşme gerçekleştirmiştir. Forward sözleşme ayrıntıları:

Anlaşma tarihi: 01.10.2014

Bitiş tarihi: 31.01.2015

Forward kuru: \$1= 2,0 TL

Anlaşma tutarı : \$100.000

31.12.2014 tarihi kur: \$1=2,10 TL

31.01.2015 tarihi kur \$1=2,05 TL

-01.10.2014 tarihinde A firmasının C bankası ile yaptığı forward sözleşmenin nazım hesaplara muhasebe kaydı:

\$100.000 x 2,0 = 200.000 TL

01.10.2014

97X Türev Araç Sözleşmeden Borçlular 97X.01Forward Sözleşmeden Borçlular	200.000	
97X Türev Araç Sözleşmeden Alacaklılar 97X.01Forward Sözleşmeden Alacaklılar		200.000

-31.12.2014 tarihinde oluşan kur değişiminin muhasebe kaydı:

\$100.000 x (2,10 - 2,00) = 10.000 TL

31.12.2014

11X Türev Araçlar 11X.01 Forward Sözleşme	10.000	
56X Türev Araç Gerçeğe Uygun Değerleme Farkları 56X.01 Forward Sözleşme		10.000

*Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında
Muhasebeleştirilmesi*

-31.01.2015 tarihinde oluşan kur değişiminin muhasebe kaydı:
\$100.000 x (2,05 - 2,10) = 5.000 TL

31.01.2015

	<p>56X Türev Araç Gerçeğe Uygun Değerleme Farkları 56X.01 Forward Sözleşme</p> <p>11X Türev Araçlar 11X.01 Forward Sözleşme</p>	5.000	
		5.000	

-31.01.2015 tarihinde forward sözleşmenin sona erdirilmesi:

Forward sözleşme bedeli \$100.000 x 2,00 = 200.000 TL

Forward piyasa bedeli \$100.000 x 2,05 = 205.000 TL

Kur farkı \$100.000 x (2,05 - 2,00) = 5.000 TL

31.01.2015

	<p>242 İştirâkler</p> <p>102 Banka 11X Türev Araçlar 11X.01 Forward Sözleşme</p>	205.000	
		200.000	
		5.000	

Riskten korunma aracından (forward sözleşmesi) elde edilen kazanç ile riskten korunma konusu kalemin (iştirâk) gerçeğe uygun değer değişikliği nedeniyle maruz kaldığı zarar eşit olup, etkinlik % 100'dür.

-Sözleşmenin sonlandırılması nedeniyle nazım hesapların kapatılmasının muhasebe kaydı:

31.01.2015

	<p>97X Türev Araç Sözleşmeden Alacaklılar 97X.01 Forward Sözleşmeden Alacaklılar</p> <p>97X Türev Araç Sözleşmeden Borçlular 97X.01 Forward Sözleşmeden Borçlular</p>	200.000	
		200.000	

-Değerleme farkının kapatılması:

31.01.2015

	<p>56X Türev Araç Gerçeğe Uygun Değerleme Farkları 56X.01 Forward Sözleşme</p> <p>242 İştirâkler</p>	5.000	
		5.000	

-31.03.2015 tarihinde A firması Z firmasındaki \$100.000'lık %30 iştirâk payını satma kararı almıştır ve satış tutarı 230.000 TL'dir. Satış ile ilgili bilgiler:

İştirâkin kayıtlardaki değeri: 200.000 TL

İştirâkin satış tutarı : 230.000 TL

31.03.2015

102 Banka	230.000	
242 İştirâkler		200.000
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar		30.000

3. SONUÇ

Riskten korunma muhasebesinin uygulanması, riskten korunma aracı ile riskten korunan kalemden kaynaklanan kazanç ve kayıpların aynı dönemlerde finansal tablolarda raporlanmasını sağlamaktadır. Firmalar riskten korunmak amacıyla türev araç sözleşmelerine taraf olduklarında, türev araçlardan elde ettikleri kazanç veya kayıpların ve maruz kaldıkları riske ait kazanç veya kayıpların raporlanması ile ilgili isteğe bağlı olarak riskten korunma muhasebesini uygulayabilmektedirler. Halihazırda ülkemizde, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından alınan kararlar çerçevesinde firmaların muhasebe kayıtları TMS/TFRS ve TDHP ile uyumlu olarak yapılmaya devam edilmektedir. Ancak, Türev araç kullanımıyla ortaya çıkan kar/zararın gerçekleştiği dönemde finansal tablolara yansıtılmasını sağlaması açısından işletmelerin bu tür faaliyetlerini TMS'ye göre muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolarını TFRS'ye göre hazırlaması önemlidir.

Çalışmada gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmasına rağmen ülkemizde ise henüz yaygın olarak kullanılmayan türev araç sözleşmelerinin Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde riskten korunma aracı olarak nasıl muhasebeleştirileceği üzerinde durulmuştur. Öncelikle riskten korunma

muhasebesinin uygulanması için gerekli olan özel şartlar belirtilmiştir. Daha sonra gerçeğe uygun değer riskinden, nakit akış riskinden ve net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler üzerinde durulmuş ve Türkiye muhasebe standartları çerçevesinde örneklendirilmiştir. Gerektiğinde Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları ile uyumlu "Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi" referans alınmıştır. Ayrıca, mevcut sisteme göre türev araç kullanımının muhasebeleştirilmesinde kullanılan hesap isimlerine de yer verilmiştir.

Çalışma sonucunda riskten korunma muhasebesinin uygulanması ile özkaynak hesap grubunda meydana gelen hesap hareketlerinin muhasebeleştirilebilmesi açısından yeni hesap ve hesap gruplarına ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle KGK, ilgili meslek mensupları ve akademisyenler tarafından taslak hesap planının hazırlanması gerekmektedir. Hazırlanacak olan hesap planında ihtiyaç duyulan yeni hesapların ilgili hesap gruplarında gösterilebilmesi için hesap kodlarının dört haneli yapılması uygun olacaktır. Bunun yanında standartların işletmeler tarafından anlaşılabilir ve uygulanabilir olmasını sağlayan eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Böylece yeni standartlara göre geçiş kolaylaşacak ve daha kısa sürede gerçekleştirilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Arzova, B., Arsoy, A.P., (2006). “Türkiye Muhasebe Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve TMS 41 Çerçevesinde Canlı Varlıkların Gerçeğe Uygun Değerlerinin Belirlenmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 216, 138-149.
- Birgili, E., Akyel, N., Karaca, N., (2005). “Futures Sözleşmeler ve Muhasebeleştirilmesi”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı: 26, 109-119.
- Demir, V., (2009). **TFRS/IFRS Kapsamındaki Finansal Araçlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karahan, K., (2002). **Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi ve Değerlemesine İlişkin Esaslar**, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü, Ankara.
- Okudan, F., (2010). “Finansal Riskten Korunma Muhasebesinde Etkinliği Ölçülmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 47, 244- 256.
- Olca, S.,(2001). **Futures (Vadeli İşlem) Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi**, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü, Ankara.
- Örten, R., (2001). **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Parlakkaya, R., (2005). **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Nobel yayın Dağıtım, Ankara.
- Pamukçu, F., (2011). “Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 103, 79-95.
- Ramirez, J., (2007). **Accounting For Derivatives, Advanced Hedging Under IFRS**, John Wiley & Sons, New York.
- TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2015/TMS/TMS39.pdf, [çevrimiçi erişim tarihi:25.02.2015].
- TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2015/TMS/TMS21.pdf, [çevrimiçi erişim tarihi:25.02.2015].

